

VLADISLAV SUVÁK:

***Ars vivendi* alebo umenie žiť medzi Sókratom a Foucaultom**

Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2020, 352 s.

Po dobrom živote túži každý človek. Niekedy sa však predstava, ako tento dobrý život vyzerá, líši. Pre niekoho dobro znamená neobmedzený prístup k slasti či k prostriedkom, ktoré slasť dokážu zabezpečiť. Pre iného sa kľúč k dobrému životu nachádza v kníhkupectve, v oddelení s motivačnou literatúrou. Pre ďalšieho vedie cesta k šťastiu cez posilňovňu a nachádza sa vo vyplavených endorfínoch. Jedno je však isté – otázky ako dobre žiť a v čom tkvie umenie života, respektíve dobrý život, patria k najstarším filozofickým otázkam, na ktoré doteraz nepoznáme jednoznačnú odpoveď. Jedným z autorov, ktorí sa ich odhodlali opätovne nastoliť, je Vladislav Suvák. Do problematiky dobrého života, inak povedané do otázok, ktoré sa koncentrujú okolo latinského spojenia *ars vivendi*, nás uvádza v knihe *Ars vivendi alebo umenie žiť medzi Sókratom a Foucaultom*.

Už sám názov publikácie, ktorá vyšla vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov, naznačuje, že ide o súbor rozličných názorov a postojov, ktoré reflektujú umenie dobrého života od antiky až (takmer) po súčasnosť. Suvákova kniha *Ars vivendi* čitateľovi ponúka trinásť filozofických esejí. Tieto eseje sú prevažne venované významným mysliteľom z dejín filozofie (Sokrates, Protagoras, Antisthenes, Diogenes zo Sinope, Pyrrhon z Elidy, Epikuros, Seneka, Epiktetos, Montaigne, Nietzsche, Foucault),¹ ktorí sa zaoberali problémom dobrého života. Dve z trinástich esejí sa venujú konceptu dobrého života v Grécku a antickej starosti o seba vo všeobecnosti. Treba zdôrazniť, že v jednotlivých kapitolách sa nestretávame iba so suchopárnym zhrnutím filozofického konceptu daného autora, ale autor monografie kreatívne domýšľa a reflektuje jednotlivé postoje či názory toho-ktorého mysliteľa. Mohli by sme tak povedať, že kniha implicitne ponúka aj pohľad do Suvákovho vlastného chápania *ars vivendi*, teda toho, ako vníma dobrý život. Sám autor definuje cieľ publikácie takto: „Táto kniha sa pokúša ukázať, že antická filozofia bola

---

¹ Autor recenzovanej monografie uvádza zápisy mien gréckych filozofov a pojmu „filozofia“ odlišne od slovenskej jazykovej normy. Svoje rozhodnutie obhajuje napríklad aj v texte uverejnenom v časopise *Filozofia*; pozri Suvák (2000): Prečo by nemohla byť filozofia ako filozofia alebo o jednom nenápadnom „s“. *Filozofia*, 55 (5), 395 – 399.

neoddeliteľne spätá s voľbou života. Nechce to predostrieť ako holý fakt, ale ako možnosť iného nazerania na jednu etapu filosofického myslenia, ktorú občas nadnesene nazývame „zrodením západnej kultúry“ (s. 10)“ Jeho cieľom zároveň nie je dogmaticky tvrdiť, že antický alebo Foucaultov spôsob, akým viesť dobrý život, je jediný správny. Svoj zámer vysvetľuje slovami: „Jednotlivé kapitoly tejto knihy nechcú urobiť zo Sókrata, Epikúra alebo Montaigna vzory filosofickej praxe. Asi nikto z nás by si nezvolil život ako Diogenés alebo Nietzsche – ich životy neboli ani ľahké, ani pokojné. Ak sa máme niečo naučiť od starých filozofov, tak by to mohla byť skúsenosť života ako najdôležitejšej veci, ktorej by sme mali venovať sústredenú pozornosť. Náš imperatív by mohol znieť napríklad takto: Nenechajme iných, aby nám vnucovali, ako máme žiť! Nájdime odvahu premýšľať o svojich životoch bez predsudkov a čo najľahšie. Urobme zo svojich životov diela hodné tohto titulu. Diela, ktoré budú inšpirovať našich blízkych k tomu, aby sa aj oni pokúšali lepšie žiť“ (s. 10 – 11).

Pre pochopenie celkového charakteru Suvákovej knihy je potrebné porozumieť antickému konceptu *techné tou biou*, teda v latinčine *ars vivendi*. „Pre antické premýšľanie o umení je dôležitejší samotný proces vytvárania (gr. *poiésis*), ktorý v sebe zahŕňa zdatnosť tvorcu (gr. *technités*) aj znamenitosť vytváraného diela (gr. *ergon* – rovnakým slovom sa označuje „čin“) [...] Oblasť *techné* (preklady tohto slova sa rôznia: „umenie“, „zručnosť“, „znalosť“, „schopnosť vytvárať“) predstavuje to, čomu *technités* („umelec“, „majster“, „znalec“, „tvorca“) či *démiurgos* („remeselník“) rozumie, lebo má know-how – „vie, ako na to“ –, t. j. dokáže vytvárať dokonalé diela a vie aj vysvetliť, ako a prečo ich vytvoril. Významové pole gréckeho výrazu *techné* je široké – *techné* označuje od homérskeho čias nielen „remeslo“ alebo konkrétne „umenie“, ale aj „vedenie“ (gr. *epistémé*), resp. „múdrosť“ (gr. *sofía*) či „pravidlá“ (gr. *logoi*) patriace k tomu-ktorému umeniu. Slovom *techné* sa označuje v pozitívnom zmysle „spôsob“ alebo „prostriedky“, pomocou ktorých dosahujeme dobré ciele. V negatívnom zmysle môže označovať „ľest“ či „prefikanosť““ (s. 43 – 44). Považujeme však za dôležité podotknúť, že nie je úplne možné označiť termíny *techné* a *ars* za významovo ekvivalentné. Suvák v prevažnej miere skúma antický – starogrécky model dobrého života, z tohto dôvodu by bolo azda príznačnejšie, keby v titule monografie stál výraz *techné*, a nie *ars*. Zároveň rozumieme, že spojenie *ars vivendi* je pre bežného čitateľa zrozumiteľnejšie a na prvý pohľad či počutí pochopiteľnejšie ako grécke *techné tou biou*. Keby sme mali zamyslieť nad názvom publikácie, možno by sme ešte povedali, že jej obsah by lepšie vyjadril titul *Ars vivendi alebo umenie žiť* namiesto *alebo umenie žiť medzi Sókratom a Foucaultom*, pretože okrem antických autorov medzi Sokratom a Foucaultom stoja aj Montaigne a Nietzsche.

Úvodná esej knihy nesie názov *Sókratés: Kto? Čo?* (s. 21 – 42). Nazdávame sa, že Suvák volil otázky v názve preto, aby naznačil enigmatickú povahu tohto najznámejšieho antického filozofa. Úvodná časť nás zoznamuje so Sokratom – s filozofom, ktorý stál na počiatku toho, čo by sme aristotelovsky mohli nazvať praktickou filozofiou, etikou, umením života, alebo jednoducho len „znesením filozofie z neba na zem“. Suvák zároveň zdôrazňuje, že Sokrates nič sám nenapísal, avšak vďaka jeho žiakom ho poznáme ako „človeka neúnavne hľadajúceho správny spôsob života“ (s. 41). V kontexte takéhoto prístupu by sme vlastne mohli povedať, že sokratovské umenie života tkvie v ustavičnom hľadaní odpovede na otázku o dobrom živote, alebo skratkovito povedané – skutočným cieľom života je cesta životom.

Ďalšia kapitola, ktorá sa venuje ďalšiemu antickému filozofovi, nesie názov Prótgoras a bohovia (s. 55 – 74). Táto esej sa zameriava na podobu dobrého života, ktorá je vnímaná cez prizmu sofistického relativizmu, vyjadreného práve v Protogorovom známom kréde *homo mensura*. Tento relativizmus Suvák spája s Protogorovým druhým slávnym výrokom: „... o bohoch nemôžeme tvrdiť ani to, či sú, ani to, že nie sú“ (s. 60). V kontexte Protogorovho relativizmu sa stáva ústrednou otázkou to, ako bude vyzerat' dobrý život, keď neexistuje žiadny garant (boh ako garant morálky), žiadna univerzálne platná miera, podľa ktorej by sme sa mali v živote riadiť. Veď predsa samo individuum je mierou samého seba, svojho života a svojich rozhodnutí.

Nasledujúca esej skúma problematiku starosti o dušu v sokratovskej filozofii (s. 75 – 92), pričom táto téma plynulo prechádza k Sokratovmu žiakovi Antisthenovi a jeho pohľadu na to, ako má správne vyzerat' *ars vivendi* (kapitola *Antisthenés: život podľa rozumu* s. 93 – 114). Prostredníctvom filozofa Antisthena Suvák zdôrazňuje, že v živote nie je ľahké nadobudnúť rozumnosť alebo akúsi vnútornú rovnováhu. Je na to potrebný učiteľ a láskyplná interakcia s ostatnými ľuďmi, ktorá má skôr formu akejsi terapie. „O rozumnosť sa musíme starať – najskôr s láskavým pričinením Učiteľa, neskôr už iba sami so spomienkou na Učiteľa a Majstra. V tomto zmysle je sókratovská terapia starosťou o seba, neustálou prácou na sebe samom, ktorá sa týka vždy aj ľudí blízkych“ (s. 114). Pri tejto myšlienke by sme autora monografie doplnili, že sokratovský učiteľ sa nikdy nepovažuje za učiteľa alebo toho, kto vychováva a je v danom vzťahu dominantnejší, múdrejší atď. Na postavu Antisthena nadväzuje filozofická esej o ďalšom kynickom filozofovi – o Diogenovi zo Sinope (*Diogenés: žiť ako pes*, s. 115 – 137). Kynický obraz filozofa Diogena nás učí, ako sa brániť konvenčnému životu, predsudkom či stádovitosti, a zároveň nebáť sa vytŕčať z davu a mať svoj vlastný, hoci netradičný postoj.

Do obdobia helenistického Grécka nás prenášajú eseje o Pyrrhonovi (*Pyrrhón: Šťastný skeptik*, s. 138 – 161), Epikurovi (*Epikúros: Bez priateľov nemôžeš byť šťastný*, s. 162 – 193), Senecovi (*Seneca: Ovládnuť seba samého*, s. 194 – 218) či Epiktétovi (*Epiktétos: Filozofia ako psychoterapia*, s. 219 – 241). Všetkých uvedených filozofov spája klasický ráz helenistickej filozofie, ktorý do veľkej miery determinoval aj ich praktickú filozofiu súvisiacu s tým, akým spôsobom uvažovali o umení dobrého života. Helenistický filozof kladie na prvé miesto seba, svoje vnútorné prežívanie a emócie, respektíve ich skrotenie. Tento filozof sa nestará o *polis*, o vnútorné záležitosti štátu či o blaho spoluobčanov. Ide mu o internalizáciu vnútorných hodnôt a o dosiahnutie vlastnej *eudaimónie*. Cesta k tejto *eudaimónii*, teda k blaženosti, je však u každého iná – pre Pyrrhona je dôležitá *ataraxia*, ku ktorej sa dostáva prostredníctvom spochybňovania celej reality, Epikuros potrebuje kontemplatívny život v záhrade plnej dobrých priateľov, Seneca a Epiktetos zase kladú na prvé miesto stoický pokoj a život v súlade so svetovým *logom* – rozumom.

Prvá Suváková esej, ktorá nepojednáva o antickom filozofovi, je venovaná filozofii Michela de Montaigna (*Montaigne: Skúsenosť života*, s. 242 – 272). Suvákov skok z antiky do iného historického obdobia nie je náhodný. Montaigne bol známy tým, že písal filozofické eseje, v ktorých sa zoberal podstatou dobrého života, no najmä sebapoznávania. Práve sebapoznávanie v zmysle *gnóthi seúathon* tvorilo hlavné východisko sokratovských filozofov. Montaigne však sebapoznávanie vníma skôr v stoickom zmysle slova. „V duchu stoickej zásady (čo je a čo nie je v našej moci) by sme sa mali dívať na seba poznávanie ako na záväzok voči sebe a prácu na sebe samých a nie ako na dosiahnutý stav. Ak by niekto tvrdil niečo iné, klamal by sám seba. Život pred nás kladie stále nové prekážky, ktoré nás nútia k bdelosti a nedovolia nám zaspať“ (s. 261 – 261). Suvák tak Montaigna považuje za akéhosi pokračovateľa antickej tradície, ktorá sa venovala práve starosti o seba prostredníctvom spoznávania seba samého, svojich dobrých a zlých vlastností.

Spojitosť medzi ďalším filozofom a antickou tradíciou je na prvý pohľad jasná. Dvanásta kapitola je venovaná Friedrichovi Nietzschemu – filológovi a vytrvalému kritikovi Platónovej racionalistickej filozofie (*Nietzsche: Prorok nového života*, s. 273 – 297). V čom však spočívajú Nietzscheho rady, ako viesť dobrý život? Nietzsche je podľa Suváka vlastne novodobým kynikom. Tento filozof nás nabáda, aby sme filozofiu nepokladali za akademickú disciplínu, ale predovšetkým za spôsob života, v ktorom sa musia vzdať všetkých istôt meštiakov a prepychu boháčov. Život je pre nás každodennou skúškou, každodenným uskutočňovaním toho, čo filozof hlása svojim učením. V konečnom dôsledku ide vždy o praktické konanie, o praktickú filozofiu, o činy (porov. s. 296 – 297).

Posledná esej je venovaná filozofii Michaela Foucaulta (*Foucault: Život ako umelecké dielo*, s. 298 – 322). Foucault, podobne ako Montaigne a Nietzsche, nadväzuje na antickú morálnu filozofiu, respektíve konkrétne na sokratiku. Foucault kladie pred človeka požiadavku starosti o seba (*epimeleia heautú*) samého – ak chce individuum viesť dobrý život, musí sa starať sám o seba. Čo však táto požiadavka v sebe nesie a čo znamená vlastne táto staroslivosť o seba? Foucault nachádza inšpiráciu opäť v sokratike. „Charakteristickým znakom sókratovskej starosti je dialogický charakter skúmania, ktorý spája starosť o seba so starosťou o druhých a zároveň slúži ostatným ako povzbudenie k tomu, aby aj oni začali so sebaskúmaním. Dobrým príkladom je Platónova *Obrana* 29d-e, kde sa Sókratés prihovára k svojim sudcom ako majster *epimeleia heautú* – hovorí, že v skutočnosti to nie sú politici a vojaci, kto bdie nad aténskymi občanmi, ale on sám, lebo ich núti zaoberať sa sebou samými. Robí tak na príkaz boha, bez nároku na odmenu a v prospech celej obce. Tým sa stáva zo starosti niečo viac než pravidlo – stáva sa z nej cieľavedomá prax seba samého“ (s. 305 – 306). Ak sa dokážeme takýmto spôsobom starať sami o seba, o svoju dušu, podieľame sa vlastne na vytváraní toho najväčšieho diela – na vytváraní samého seba.

V závere publikácie Suvák zdôrazňuje význam praktík sebautvárania, ktoré nachádzame v dielach jednotlivých starých filozofov. Avšak varuje čitateľa pred ich dogmatickým kopírovaním. Tieto praktiky nás majú iba inšpirovať k vytváraniu vlastných spôsobov života, ktoré by zohľadňovali našu prítomnú situáciu. Suvák uvádza príklad umiernenosti – ak bola ideálom antického života umiernenosť, nevyplyva z toho, že aj my ju vyhlásime za ideál bez toho, aby sme jej dali určitý význam, lebo umiernený spôsob života v staroveku znamenal niečo iné, ako by mohol znamenať dnes (porov. s. 324 – 325).

Kniha *Ars vivendi alebo umenie žiť medzi Sókratom a Foucaultom* nie je teda nijakou príručkou alebo návodom na dobrý život. Je to kniha esejí, ktoré čitateľa privádzajú k ústrednej otázke filozofie – ku kontemplácii vlastnej životnej situácie.

Cez prizmu vybraných filozofických názorov a myšlienok sa tak autorovi recenzovaného titulu podarilo spojiť praktickú a teoretickú filozofiu, dejiny filozofie ako aj systematiku. Recenzovaný titul je svojím štýlom a kadenciou myšlienok prístupný širokému okruhu čitateľov, ktorých priťahuje antická kultúra a filozofia vo všeobecnosti. Kniha je písaná zrozumiteľným jazykom, ale zároveň poskytuje množstvo konkrétnych údajov, faktov a detailov, ktoré zaujmú odborníkov zo širokej oblasti humanitných vied a štúdií.

Na záver dodáme, že v súčasnej spoločenskej kríze a turbulentnom vývoji udalostí pociťujeme zvýšenú potrebu obrátiť sa k zakladateľom európskej filozofickej

tradície a premýšľať o ich odkazoch nanovo. Hľadanie šťastia a dobre prežitého života sa stáva pre čoraz viac ľudí nielen akousi intelektuálnou zábavkou na krátenie voľného času, ale základným imperatívom a životnou prioritou, ktorá môže človeku pomôcť nájsť jeho základnú hodnotovú orientáciu a osobnú integritu. Suvákova monografia je v tomto ohľade dôležitým príspevkom do diskusie o súčasných spoločenských problémoch vďaka tomu, že odhaľuje rôzne manifestácie dobrého života v dielach filozofov od antiky až po dvadsiate storočie.

Zuzana Zelinová

Zuzana Zelinová
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a dejín slovenskej filozofie
Šafárikovo nám. 6
814 99 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: zelinova9@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4103-4608>